

Šaur, Josef

Česká rusistika je bohatší o půltucet příruček

Новая русистика. 2015, vol. 8, iss. 1, pp. 79-82

ISSN 1803-4950 (print); ISSN 2336-4564 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/133997>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

v akademickom prostredí svoje miesto a prínos. Kolektívna monografia však predstavuje iba určitý výsek prebiehajúceho výskumu mladých slavistov v Brne, a to predovšetkým v bulharsko-česko-ruských súvislostiach. Je nepochybné, že súčasný brniansky slavistický výskum nielen aplikatívne reflektuje, ale dokonca i novo presadzuje širšie spektrum vedeckých a výskumných trendov, ktoré si nepochybné zaslúžia byť v budúcnosti ucelene prezentované širšej odbornej verejnosti, a to i cestou obdobných monografií tematicky zachycujúcich celú šírku vedeckej činnosti tohto ústavu.

Eliška Gunišová

Česká rusistika je bohatší o púltucet príručiek

Dohnal, J.: *Русская литература XVIII века. Избранные тексты I, Хрестоматия*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 266 s. ISBN 978-80-210-6495-9.

Dohnal, J.: *Русская литература XVIII века. Избранные тексты II, Хрестоматия*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 278 s. ISBN 978-80-210-7065-3.

Pospíšil, I.: *Literární genologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 118 s. ISBN 978-80-210-6894-0.

Pospíšil, I.: *Stará literatura východních Slovanů a ruská literatura 18. století: (přehled a exkurzy s ukázkami textů z literatury 11.–17. století)*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 195 s. ISBN 978-80-210-7281-7.

Pospíšil, I.: *Kapitoly z ruské klasické literatury: (nástin vývoje, klíčové problémy a diskuse)*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 176 s. ISBN 978-80-210-7277-0.

Vlček, R.: *Kapitoly z ruských dějin 18. století: geneze a vývoj ruského impéria*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 211 s. ISBN 978-80-210-6930-5.

V letech 2012–2015 byla Filozofická fakulta Masarykovy univerzity nositelem a řešitelem obsáhlého projektu *Filozofická fakulta jako pracoviště excelentního vzdělávání: komplexní inovace studijních oborů a programů na FF MU s ohledem na požadavky znalostní ekonomiky financovaného z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost*. Pod poměrně složitým projektovým názvem se skrývala podpora celé škály vzdělávacích aktivit, k nimž mj. patřil i vznik 90 zcela nových vysokoškolských příruček. Celkem patnáct z těchto příruček vzešlo z pera pracovníků Ústavu slavistiky FF MU, případně z iniciativy tohoto pracoviště. Již dříve bylo na stránkách tohoto časopisu informováno o vydání příručky Iva Pospíšila pro studenty oboru Filologicko-areálová studia. Nyní souborně upozorňuji na šest rusistických počínů.

Budu se opakovat, když opět zdůrazním, že psaní vysokoškolských učebnic je v současné době nevďečný úkol, a to především proto, že učebnice není chápána jako vědecký text v tom „pravém“ slova smyslu. Uvozovky

v předchozí větě jsou podle mého soudu zcela na místě. Nemohu soudit, jakou úlohu sehrávají vysokoškolské příručky v přírodních vědách, nicméně v humanitních oborech se nejedná o zcela jednoznačnou záležitost. Už jen koncepce, jíž autor nahlíží určitou literaturu či část jejích dějin, je sama o sobě výsledkem vědeckého bádání a příručka nutně nemusí být jen kompilací (v dobrém slova smyslu) dosavadní vědecké produkce. Pomineme-li Dohnalovy čítanky, tak je tento aspekt velmi dobře patrný už jen nahlédnutím do obsahů recenzovaných prací. Autoři se nesnažili svými opusy pouze provést syntézu dostupné odborné literatury, ale přinášejí vlastní osobitý vhled do problematiky. A co více, již názvy ukazují, že tematické těžiště příruček leží v 18. století s přesahem k období staršímu (čtyři ze šesti příruček), tedy že se soustředí na období, které v jistém smyslu stojí ve stínu ruské literatury a dějin 19. a 20. století. Na druhou stranu nechci nijak zastírat skutečnost, že recenzované publikace jsou příručkami, které předpokládají především čtenáře-studenta a které též vycházejí z pedagogické praxe a potřeb pracoviště, v jehož rámci vznikly. Jelikož příručky doplňují výklad na přednáškách a nemají suplovat další povinnou studijní literaturu, mohl by nezachycený čtenář „zvenčí“ nabýt nesprávného dojmu, že některé z uvedených učebnic jsou v jistém ohledu neúplné či že problematiku, na niž se soustředí, nezachycují komplexně. To je dáno právě tím, že představují jen část povinných pracovních textů, s nimiž se studenti musejí seznámit.

1801

Jeden z problémů, s nímž se potýká současná vysokoškolská výuka literatury, je naivní představa studentů, že „studovat literaturu“ znamená seznámit se s faktografií, tj. řečeno velmi vulgárně nastudovat seznam autorů a děl. Méně už si pod tímto pojmem představují práci s textem a nutnost načíst literární artefakty. Z toho pak plyne skutečnost, že dávají přednost „čtení o literárních dílech“ před „čtením literárních děl“. Velmi proto oceňuji zaměření příruček na literární text. Obě příručky Josefa Dohnala jsou standardními čítankami v tom smyslu, že kromě krátkých medailonů autorů přinášejí původní literární texty. Autor shromáždil a vybral nejzásadnější díla ruské literatury 18. století. Ta kratší jsou uvedena celá, ta rozsáhlejšího charakteru jsou zastoupena ukázkami, přičemž se autor snažil uvádět, bylo-li to možné, texty celé. Oba díly čítanky zahrnují na první pohled poměrně málo autorů (první 7 a druhý 11). Nicméně vezmeme-li v potaz rozsah obou dílů čítanky, dojdeme k závěru, že pro každého autora je vyhrazeno průměrně 30 stran, což dává dostatečný prostor k tomu, aby se čtenář seznámil s charakteristickým „rukopisem“ jednotlivých autorů a nejednalo se jen o uvedení ukázek o několika málo odstavcích. Autor vybíral texty tak, aby vznikl reprezentativní vzorek charakterizující ruskou literaturu 18. století a její vývoj. Jsou zastoupeny různé žánry, ale i různá témata – texty laděné vážně, satiricky, díla směřující k teorii literatury, práce souznějící s dobovou politickou situací, ale i ty jdoucí kriticky proti ní. Oba díly čítanky tak představují vyvážené čtenářské minimum ruské literatury 18. století.

Na zmíněnou dvoudílnou čítanku volně navazuje příručka Iva Pospíšila o staré literatuře východních Slovanů a ruské literatuře 18. století. Publikace má dvě rozsahově rovnocenné části. Začneme-li od konce, pak druhá část představuje více než devadesátistránkovou antologii staroruských textů 11.–17. století, čímž publikace I. Pospíšila a J. Dohnala pokrývají ukázkami ruskou literaturu od počátků až po začátek jejího klasického období. První část příručky pak toto období pokrývá výkladově. Nicméně v žádném případě se nejedná, jak by si asi studenti více přáli, o chronologicky uspořádanou faktografii. Naopak jedná se o sondy do vybraných problémů a témat, které umožňují lépe pochopit toto období ruského literárního vývoje. Postupně je tak objasněna souvislost mezi staroruskou literaturou a starou literaturou východních Slovanů, utváření ukrajinské a běloruské literatury, vztah staroruské literatury a dalších etap vývoje ruské literatury. Můžeme tedy říci, že se jedná především o vysvětlení širšího kontextu staroruské literatury a objasnění jejího místa v čase i prostoru (areálu) obývaného východními Slovy. Velmi podobně uchopuje Ivo Pospíšil i ruskou literaturu 18. století, kdy opět literárněhistorická faktografie ustupuje do pozadí (což však neznamená, že není přítomna), aby více prostoru mohlo být věnováno širším souvislostem této části ruské literární historie a mohl být vyložen její význam a smysl v celku ruské literatury.

Literárněhistorickou část příruček uzavírají Kapitoly z ruské klasické literatury napsané Ivem Pospíšilem. Podobně jako u již zmíněné příručky zaměřené na starší období ruské literatury, ani publikace věnovaná „klasickému“ 19. století není chronologickým faktografickým výkladem, ale je spíše specifickým autorským promyšlením a uchopením ruské literatury 19. století. Pro ty studenty, kteří od příručky očekávají jednoduchý a přehledně strukturovaný text, který lze memorovat a následně „odrecitovat“ na zkoušce, bude příručka těžkým čtenářským oříškem. Pokud však nebudou vedeni pouze snahou se ruskou literaturu 19. století naučit, ale budou do ní chtít hlouběji proniknout, pak pro ně bude příručka velmi cenným společníkem. Při pečlivém studiu nabídne publikace plastický obraz ruské literatury 19. století, v níž autor syntetizoval své bohaté literárněvědné znalosti a zkušenosti, a ušetří studentům četbu rozsáhlé sekundární literatury, na jejíž studium by sice neměli rezignovat, avšak na kterou není při studijních povinnostech vždy dostatek času.

Po příručkách literárněhistorických bych chtěl v následujícím odstavci stručně představit publikaci Iva Pospíšila o literární genologii. Její spojení s rusistikou je spíše volné a dané především osobou autora, neboť se jedná o práci literárněvědnou, která může být užitečná nejen rusistům či slavistům. Na rozdíl od výše uvedených publikací autor v této příručce přistoupil k problematice konvenčněji (z hlediska toho, jakou strukturu od příručky intuitivně očekáváme). Svůj výklad začíná přehledem vývoje literární genologie a jejích koncepcí. Následuje kapitola vymezující základní genologické pojmy, tj. charakterizuje základní žánry. Třetí část příručky autor zaměřil na

současnou problematiku této vědní disciplíny. Dále jsou zařazeny praktické ukázky v podobě čtyř autorových již dříve publikovaných genologických studií. Publikaci pak uzavírá autorova reflexe genologie a vlastního vztahu k ní. S ostatními recenzovanými příručkami Iva Pospíšila i tuto pojí osobitý autorový přístup. Nejedná se zde o odosobněný popis základních „pravd“ oboru, ale o jeho představení skrze vlastní přístup. A vzhledem k tomu, že autor na dané téma publikoval již řadu studií a monografií, má jeho osobní přístup k literární genologii nemalou relevanci a obecnou platnost.

V nadpisu zmíněný pŕltucet uzavírá příručka Radomíra Vlčka o ruských dějinách 18. století, která se na první pohled vymyká ze souboru ostatních příruček. I tato publikace, stejně jako ty výše zmíněné, byla vydána v rámci projektu s cílem posílit rusistickou výuku a podobně jako ony ani tato nemusí být nutně využívána jen studenty brněnské slavistiky. Nicméně jedná se o práci vpravdě historickou a historikem napsanou. Vlčkova publikace zaplňuje jisté bílé místo v české historické rusistice. Starší práce o dějinách Ruska, resp. o starších dějinách SSSR dnes zcela nevyhovují optikou, jíž dějiny 18. století nahlíží. Jakkoliv přínosné byly Dějiny Ruska od kolektivu autorů pod vedením M. Švankmajera, jsou i tyto dnes pro výklad 18. století nedostatečné, mj. už jen z toho důvodu, že staví na starších Švankmajerových textech psaných v jiné době a jiných podmínkách. Dvoudílná práce F. Stellnera uchopuje ruské 18. století z hlediska vztahového. Vlčkova práce je tak prvním českým uceleným textem o ruských dějinách 18. století. Staví na současných metodologických přístupech a výkladu nechybí nezbytná provázanost s ruským historickým vývojem obecně. Dějiny 18. století jsou zde vyloženy v kontinuílní provázanosti se 17. stoletím a jsou vnímány jako spojené nádoby. Po nastudování této publikace bude mít student zvládnuty ruské dějiny 18. století v rozsahu, jak to vyžadují potřeby studia.

U každé z recenzovaných příruček by bylo možné vést zcela legitimní diskusi, zda v nich nemělo být zmíněno či zdůrazněno to nebo ono, zda to či ono nebylo upozaděno či vynecháno, nicméně vracím se v kruhu na počátek této recenze, kde jsem vyzvedl autorový přístup k uchopení jednotlivých témat. A nejedná se o přístup samoučelný či neopodstatněný, a proto se nehodlám pouštět do takových rozborů; jistě to na stránkách jiných periodik učiní kolegové z jiných pracovišť. Svůj text uzavřu konstatováním, že příručky jsou v souladu s pravidly projektu, v jehož rámci vznikly, poskytovány posluchačům Filozofické fakulty MU zcela zdarma a ostatní zájemci mohou pracovat s jejich elektronickou verzí uveřejněnou v Digitální knihovně FF MU. Osobně, jako vyučující FF MU, doufám, že znalostní plody těchto příruček budou brzy zřetelné při zkouškách z různých předmětů, jichž se účastním.

Josef Šaur